

ДРОБИНА Д.О.

студентка Тарашанського агротехнічного коледжу імені Героя Радянського Союзу О.О. Шевченка, м. Тараща

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРИЧИНИ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

В останні десятиліття відбулися глибокі зміни соціально-економічних умов життя суспільства, які знову зробили актуальною проблему виконання батьками обов'язків щодо виховання своїх дітей. Перед юридичною наукою і практикою встали питання регулювання батьківських обов'язків в нових умовах, коли половина сімей розпадається, батьки, зайняті зароблянням грошей, не мають можливості приділяти своїм дітям досить часу, починають з'являтися нетрадиційні форми сім'ї. У зв'язку з чим важливо закріпити у правових нормах обов'язки батьків та гарантії їх реалізації. Прагнучи розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу, дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя, Конституція України у ст. 51 проголосила, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою. Основна відповідальність за виховання і розвиток дитини покладена на її батьків. З причин невиконання батьками обов'язків, закріплених законом, на сьогодні доводиться констатувати тенденцію до збільшення кількості дітей, позбавлених батьківського піклування. Відповідно, захист прав, свобод та законних інтересів дитини є актуальною проблемою сьогодення, у вирішенні якої зацікавлено світове товариство. Однією з правових гарантій забезпечення такого захисту є судовий захист прав дитини.[6]

Незважаючи на значні позитивні зрушення, що відбулися у сфері правового регулювання прав дитини та забезпечення їх судового захисту, у тому числі і шляхом позбавлення батьківських прав, на сьогодні державою ефективного механізму захисту повною мірою не створено. Однак, незважаючи на те, що кількість справ про позбавлення батьківських прав перевищує в десятки, а іноді в сотні разів розглянуті справи інших категорій, що також направлені на захист прав дітей, правозастосовна практика стосовно розгляду і вирішення зазначеної категорії справ є суперечливою та неоднозначною. Аналіз судової практики розгляду справ про позбавлення батьківських прав засвідчує про наявність низки проблем, що стосуються процесуального порядку розгляду зазначеної категорії справ, та відсутність єдиного підходу в їх вирішенні.[6] Теоретичною основою дослідження процесуальних особливостей розгляду справ про позбавлення батьківських прав є наукові праці в галузі сімейного, цивільного та цивільного процесуального права, галузевих юридичних наук, як сучасних вітчизняних вчених-правознавців, а саме: С.С. Бичкової, С.В. Васильєва, Л.С. Гузь, І.В. Жилінкової, Л.М. Зілковської, О.М. Калітенко, В.В. Комарова, Л.А. Кондрат'євої, Д.Д. Луспеника, В.П. Мироненко, Л.А. Ольховик, З.В. Ромовської, Н.О. Саніахметової, С.Я. Фурси, О.І.Харитонової, Є.О. Харитонова, Я.М. Шевченко.[6] Позбавлення батьківських прав, наданих їм до досягнення дитиною повноліття і заснованих на факті спорідненості з ним (батька чи матері), в юридичній практиці України вважаються крайнім заходом впливу на осіб, які не виконують свої батьківські обов'язки, покладені на них Сімейним кодексом[4]

Пленум Верховного Суду України в пп. 15, 16 постанови від 30 березня 2007 року N 3 "Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав" роз'яснив, що позбавлення батьківських прав (тобто прав на виховання дитини, захист її інтересів, на відібрання дитини в інших осіб, які незаконно їх утримують, та інше), що надані батькам до досягнення дитиною повноліття і ґрунтуються на факті спорідненості з нею, є крайнім заходом впливу на осіб, які не виконують батьківських обов'язків, а тому питання про його застосування слід вирішувати лише після повного, всебічного, об'єктивного з'ясування обставин справи, зокрема ставлення батьків до дітей. Процедура позбавлення батьківських прав складається з таких етапів: звернення в органи опіки і піклування; отримання висновку органу опіки про можливість позбавлення батьківських прав та участь в засіданнях органів опіки; складання позовної заяви про позбавлення батьківських прав; надання висновку досуду та участь у судових процесах адвокатом щодо позбавлення батьківських прав.[4] Позбавлення батьківських прав є засобом сімейно-правового характеру, який застосовується до батьків, що не забезпечують належне виховання своїх дітей. Такий засіб може застосовуватись тільки за рішенням суду.

Зважаючи на те, що позбавлення батьківських прав є крайнім заходом, суд може у виняткових випадках при доведеності винної поведінки когось із батьків або їх обох з урахуванням її характеру, особи батька і матері, а також інших конкретних обставин справи відмовити в задоволенні позову про позбавлення цих прав, попередивши відповідача про необхідність змінити ставлення до виховання дитини (дітей) і поклавши на органи опіки та піклування контроль за виконанням ним батьківських обов'язків. Ухвалюючи таке рішення, суд має право вирішити питання про відібрання дитини у відповідача і передачу органам опіки та піклування (якщо цього потребують її інтереси), але не повинен визначати при цьому конкретний заклад.[5] В останні роки побільшало число справ про позбавлення батьківських прав з цієї підстави, при цьому відповідачами часто є матері, які виїхали з України, розлучившись з дітьми не з доброї волі. [3]

Найбільш розповсюдженою підставою для позбавлення батьківських прав є саме ухилення від виконання батьками обов'язків по вихованню дитини. Згідно п. 16 ППВСУ № 3 від 30.03.2007р. ухилення

батьків від виконання своїх обов'язків має місце, коли вони не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема: не забезпечують необхідного харчування; медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розвиток як складову виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; не сприяють засвоєнню нею загальноновизнаних норм моралі; не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання нею освіти. Зазначені фактори, як кожен окремо, так і в сукупності, можна розцінювати як ухилення від виховання дитини лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування ними своїми обов'язками. [1] Позбавлення батьківських прав - це дуже серйозна міра покарання, "крайній захід", тому її застосування має бути результатом переконання суду у тому, що після позбавлення батьківських прав умови життя дитини будуть змінені на краще і що немає іншого способу захисту прав та інтересів дитини. [3]

Чи допустимим є позбавлення батьківських прав щодо дитини, яка перебуває у шлюбі? На думку Ю. С. Червоного, це уже неможливо. Однак така точка зору є спірною. Набуття неповнолітньою особою у зв'язку із шлюбом повної цивільної дієздатності не робить її повнолітньою, а отже не припиняє її сімейно-правового статусу як дитини. Тому, на мій погляд, теоретична можливість позбавлення батьківських прав за такої обставини не може виключатися. Чи буде в цьому потреба, чи дасть воно неповнолітньому якісь позитивні наслідки - це уже питання факту. [3]

На переконання Верховного Суду України, вираженому в постанові Пленуму ВСУ від 30.03.2007р. № 3 ухилення батьків від виконання своїх обов'язків має місце, коли вони не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема: якщо батьки не забезпечують необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розвиток як складову виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для його нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; не сприяють засвоєнню їм загальноновизнаних норм моралі; не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання освіти, а також, не забрали з пологового будинку. І це стосується не тільки матері і батька. Таким чином, держава та батьки або особи, які їх замінюють повинні створити умови, необхідні для всебічного розвитку та захисту дітей, оскільки діти — це наше майбутнє. [1] Отже, справи про позбавлення батьківських прав, поновлення в батьківських правах, за якими виносяться відповідні рішення, утворюють складну категорію, оскільки безпосередньо впливають не лише на батьків, але й на дітей, які отримують зовсім інший статус. Вони повинні бути більш захищеними, порівняно з умовами перебування в неблагополучній сім'ї. Основним правовим наслідком застосування до батьків санкції сімейного права у вигляді позбавлення батьківських прав за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків щодо дітей є поразка батьківського права, тобто втрата батьками щодо конкретної дитини усього комплексу батьківських повноважень. Тому, розглядаючи питання і про позбавлення батьківських прав і про поновлення батьків в батьківських правах, суди повинні ретельно вивчати обставини, що потягли за собою ті чи інші негативні наслідки. Бо найменша помилка може мати не виправдано велику ціну. Від усебічності та повноти правової оцінки зміни поведінки батьків, їхнього ставлення до дитини залежить якість її подальшого життя і долі.

Список використаних джерел:

1. Стемковська Г.Я. «Позбавлення батьківських прав» lexiter.com.ua/2011-10
2. Проскура Т.О. «Позбавлення батьківських прав» http://www.pros-kura/kiev.ua/?page_id=342&lang=uk.
3. «Українське сімейне право» Ромовська З.В. академічний курс, К. 2009 р.
4. А. А. Крушинська www.legalfirm.com.ua/ua.
5. «Позбавлення батьківських прав» О. Ратушняк газета "Ва-Банк" № 27 від 14 липня 2011 року.
6. Дисертація "Процесуальні особливості розгляду цивільних справ щодо позбавлення батьківських прав" Александрова Ю.В., Одеса – 2012 р., 193 ст.